

ӘЛЕУМЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИОЛОГИИ TOPICAL ISSUES OF SOCIOLOGY

FTAMP 04.41.21

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-8940.08>

Е.К. Алияров^{1*}, А.А. Бабатаева¹

*¹әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ӘЛЕУМЕТТІК ҚАҚТЫҒЫСТАРДЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ШЕШІМДЕРГЕ ЫҚПАЛЫ (ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨПБАЛАЛЫ ОТБАСЫЛАРДЫҢ МӘСЕЛЕСІ НЕГІЗІНДЕ)

Аңдатпа

Мақалада әлеуметтік топтың наразылығынан туған конфликтіге талдау жасалынды. Зерттеуіміздің мақсаты мемлекетпен қабылданған шешімдердің қаншалықты тиімді болғанын зерделеу. 2019 жылы көпбалалы аналардың мемлекетке қойған арыз-талаптары биліктің қабылдайтын шешімдеріне ықпал еткенін көре аламыз. Бұл наразылық заңнамалық өзгерістерге, халықтың әл-ауқатын көтеру саясатын жүргізуде көпбалалы отбасылардың жағдайына баса назар аудару қажеттігіне себеп болды. Зерттеу жұмысында конфликтінің даму динамикасы жасалынды. Және мемлекет тарапынан 2019-2020 жылдар аралығында осы мәселені шешуде атқарылған шаралар кешені көрсетіледі.

Автор осы қақтығыстық жағдайды оң нәтиже берген конфликтінің моделі ретінде қарастырады. Біріншіден, жағдайды реттеуде конструктивті жолмен шешу орын алды. Екіншіден, мәселе мемлекеттік шешімдерді қабылдауда бұдан былай жүйелі түрде назарға алынып отырылды. Бұл халық пен биліктің арасында сенімге негізделген қарым-қатынастардың құрылуына әсер етті. Осы мәселеге қатысты наразы топтың көңіл-күйі тұрақтанды. Осыдан, конфликтіні реттеуде мемлекетпен қабылданған шаралар кешені тиімді болды деп тұжырымдай аламыз.

Түйін сөздер: көпбалалы отбасы, мемлекеттік жәрдемақы, мемлекеттік шешімдер, конфликтінің даму динамикасы.

E. Alyarov^{1*}, A. Babatayeva¹

*¹Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

IMPACT OF SOCIAL CONFLICTS ON STATE DECISIONS (BASED ON THE PROBLEM OF LARGE FAMILIES IN KAZAKHSTAN)

Abstract

The article analyzes the conflict caused by the protests of the social group. The purpose of our study is to study the effectiveness of decisions made by the state. In 2019, we see that the requirements of mothers with many children to the state influenced the decisions of the authorities. This protest led to a change in legislation, the need to pay more attention to the position of large families in the policy of increasing the welfare of the population. The study presents the dynamics of the development of the conflict. And a set of measures taken by the state to address this issue in 2019-2020.

The author considers this conflict situation as a model of a positive conflict. First, there was a constructive solution to the situation. Secondly, this issue was systematically taken into account when making government decisions. This led to a trusting relationship between the people and the authorities. The mood of the protest group about this has stabilized. From this we can conclude that the set of measures taken by the state to resolve the conflict turned out to be effective.

Key words: large family, state benefits, government decisions, conflict dynamics.

Алияров Е.К.^{1*}, Бабатаева А.А.¹

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
г. Алматы, Казахстан

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ НА РЕШЕНИЯ ГОСУДАРСТВА (НА ОСНОВЕ ПРОБЛЕМЫ МНОГОДЕТНЫХ СЕМЕЙ В КАЗАХСТАНЕ)

Аннотация

В статье анализируется конфликт, вызванный протестами социальной группы. Цель нашего исследования - изучить эффективность решений, принимаемых государством. В 2019 году мы видим, что требования многодетных мам к государству повлияли на решения властей. Этот протест привел к изменению законодательства, необходимости уделять больше внимания положению многодетных семей в политике повышения благосостояния населения. В исследовании представлена динамика развития конфликта. И комплекс мер, принимаемых государством для решения этого вопроса в 2019-2020 годах.

Автор рассматривает данную конфликтную ситуацию как модель позитивного конфликта. Во-первых, было конструктивное решение ситуации. Во-вторых, этот вопрос систематически учитывался при принятии государственных решений. Это привело к доверительным отношениям между народом и властью. Настроение протестной группы по этому поводу стабилизировалось. Из этого можно сделать вывод, что комплекс мер, предпринятых государством для разрешения конфликта, оказался эффективным.

Ключевые слова: многодетная семья, государственные пособия, государственные решения, динамика конфликта.

Кіріспе.

Әлеуметтік кикілжіңдер, мәселелер мемлекет тарапынан қашанда назарға алынып отыруы тиіс, әйтпесе ол үлкен қақтығысқа ұласып кетуі мүмкін. Алдын-алу, бақылау тетіктерін іске қосып, келешекке болжамдар жасау үздіксіз жүргізілуі керек. Мақалада конфликтіге айналған 2019 жылғы көпбалалы аналар мәселесін қарастыратын боламыз. Мақаланың аясында келесі сұрақтарға жауап беру көзделеді:

- Конфликтке дейінгі қалыптасқан әлеуметтік жағдайды бағалау;
- Қақтығыстың даму динамикасын құру. Конфликтіге түрткі болған оқиғаға тоқталу;
- Мәселені реттеуде, шешуде мемлекеттің реакциясына, қолданған шешу жолдарына, әрекетіне талдау жүргізу;
- Нәтижесі қандай болды? Қақтығысты шешу мүмкін болды ма? Елдегі көңіл-күй қандай? Шешу жолы болса, ол тиімді бола алды ма?

Осы қойылған сұрақтарға зерттеуімізде жауап беруге тырысамыз. Зерттеуімізде ҚР заңнамалық құжаттарын («Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы» ҚР Заңы, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу» туралы ҚР Заңы, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұрғын үй қатынастары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу» туралы Заңы), ҚР Президентінің ресми сайтындағы мәліметтерді, Қазақстандағы БҰҰ Балалар қорының (ЮНИСЕФ) 2019 жылғы жылдық есебі және де желілік ақпараттық агенттіктерінің мәліметтерін қолдандық.

Зерттеудің әдіснамасы.

Зерттеудің негізгі әдіснамасы ретінде «Sputnik»[1] желілік жаңалық агенттігіне сапалық контент-талдау жүргізу таңдап алынды. Мақалада келтірілген нәтижелер тек осы ақпарат агенттігінің нәтижелерін саралаудан ғана туындап отыр. Және бұл дегеніміз ол бүкіл қалыптасқан жағдайды көрсетпейді деген сөз. «Көпбалалы отбасы» кілт сөз тіркесі бойынша жарияланымдарды талдадық. Жалпы 272 нәтиже табылды. «Көпбалалы отбасы» кілт сөз тіркесіне қатысты алғашқы мақала 16.08.2016 жарияланған. Соңғысы 20.01.2021 жарияланған (мақала жазылған уақыттағы нәтиже).

Соның ішінде біздің қарастыратын конфликтіміз 2019 жылдың ақпан айынан бастау алады. Осы жерде жылдар бойынша жарияланымдардың санына назар аудардық. Сәйкесінше ең көбі осы конфликт орын алған 2019 жылы жарияланылған екен. Бұны да бір көрсеткіш ретінде қарастырып отырмыз. Жылдар бойынша атасақ: 2016 жылдың соңғы 4 айында – 2 мақала ғана жарияланған. 2017 жылы – жалпы 5 мақала. 2018 жылы – 22 мақала болса, ал 2019 жылы – 163 жарияланым жасалынған. 2020 жыл үшін - 79. 2021 жылы – 1 мақала жарияланған. Соның ішінде біз өзіміздің зерттеуімізге тікелей қатысты деген уақыт аралығын таңдап алдық. Бұл 2019 жылдың қаңтар айынан бастап – 2021 жылдың қаңтар айын қоса қарастырғандағы уақыт аралығы. 2016, 2017, 2018 жылдардағы жарияланымдарда көбінесе жекелеген отбасыларға қатысты жаңалықтар жарияланған. Және 2019 жылмен салыстырғанда көпбалалы отбасыларға қатысты қабылданған мемлекеттік шешімдер туралы жаңалықтар өте аз кездеседі.

Негізгі бөлім.

Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұрғын үй қатынастары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы 2019 жылғы 6 мамырдағы № 251-VI Қазақстан Республикасының Заңында[2] көпбалалы отбасы түсінігіне мынадай анықтама берілген: көпбалалы отбасы – құрамында бірге тұратын кәмелетке толмаған төрт және одан көп балалары, оның ішінде кәмелеттік жасқа толғаннан кейін білім беру ұйымдарын бітіретін уақытқа дейін (бірақ жиырма үш жасқа толғанға дейін) орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында күндізгі оқу нысаны бойынша білім алатын балалары бар отбасы. 2019-шы жылғы дерек бойынша Қазақстанда 340 мыңдай көпбалалы отбасы бар екен [3].

Біздің елімізде «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар» туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 28 маусымдағы N 63 Заңына [4] сәйкес балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақы категориялары мынадай:

- бала туғанда берілетін жәрдемақы;
- бала күтімі жөніндегі жәрдемақы;
- көпбалалы отбасыға берілетін жәрдемақы;
- көп балалы анаға берілетін жәрдемақы ("Алтын алқа", "Күміс алқа" алқаларымен наградталған немесе бұрын "Батыр ана" атағын алған, I және II дәрежелі "Ана даңқы" ордендерімен наградталған көп балалы аналарға төленетін жәрдемақы);
- мүгедек баланы тәрбиелеушіге берілетін жәрдемақы;
- бала кезінен бірінші топтағы мүгедектің күтіміне байланысты жәрдемақы түріндегі ақшалай төлемдер.

Осы категориялардың ішінде біз мүгедек баланы тәрбиелеушіге берілетін жәрдемақы мәселелерін қарастырмаймыз.

КОНФЛИКТІНІҢ ДАМУ ДИНАМИКАСЫ

Зерттеу жұмысымызға негіз болып отырған көпбалалы отбасылардың мәселесін конфликтінің даму динамикасына салып қарастырамыз.

1-ші кезең. Елімізде көпбалалы отбасыларға қатысты кикілжіңдер, наразылық көңіл-күй латентті сипатта жүрді. Себебі, халық арасында жәрдемақы көлеміне, оны алудағы кедергілерге қатысты көңіл толмаушылық сезімі болса да. Жеткілікті мөлшерде ақпараттанмағандықтан, өз құқығын қорғаудың, талап етудің тиімді жолдарынан хабарсыз болғандықтан бұл мәселе ортаға шықпай жүрген. Алайда, жекелеген отбасылардың мәселелері БАҚ беттерінде жарияланып жүрді. Бірақ бұл бұқараның және мемлекеттің назарын айтарлықтай аудармады.

Конфликтіге түрткі болған мәселеге дейінгі мемлекеттегі көпбалалы отбасыларға көрсетілетін жәрдемақы мөлшеріне және қалыптасқан жағдайға тоқталайық.

2019 жылдың қаңтар айының көрсеткіштеріне сәйкес еліміздегі балаға төленетін жәрдемақы мөлшерлерін қарастырсақ. Бала туғанда төленетін біржолғы мемлекеттік жәрдемақы 2003 жылы енгізілген. Жұмыс істейтін және жұмыс істемейтін әйелдерге республикалық бюджет есебінен төленетін жәрдемақы мөлшері 1-ші Кестеде берілген [4]:

Кесте-1. Мемлекеттен төленетін жәрдемақы мөлшері

Шарты	Жұмыс істейтін әйелдерге төленетін жәрдемақы	Жұмыс істемейтін әйелдерге төленетін жәрдемақы
Бірінші, екінші, үшінші балаға төленетін біржолғы жәрдемақы	Орташа айлық табысты еңбекке жарамсыздық күндер санының тиісті коэффициентіне (ЕСК) көбейтіп, кейін шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасы алып тасталынады. Бір ескеретін жайт: егер еңбекке жарамсыздық парағы 126 күнге берілсе, онда ЕСК 4,2-ге, ал егер 140 күнге берілсе, онда 4,7-ге тең.	38 АЕК (2019 жылы 1 АЕК – 2525 теңге) немесе 95 950 теңге
Төрт және одан да көп балаға төленетін біржолғы жәрдемақы	Орташа айлық табысты еңбекке жарамсыздық күндер санының тиісті коэффициентіне (ЕСК) көбейтіп, кейін шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасы алып тасталынады. Бір ескеретін жайт: егер еңбекке жарамсыздық парағы 126 күнге берілсе, онда ЕСК 4,2-ге, ал егер 140 күнге берілсе, онда 4,7-ге тең.	63 АЕК немесе 159 075 теңге
бірінші балаға бір жасқа толық толғанға дейін оның күтіміне байланысты төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы	Соңғы 2 жыл ішіндегі жалпы табысты 24 айға бөліп, мемлекет бекіткен 0,4 коэффициентіне көбейтіп, одан шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасын алып тастайсыз.	5,76 АЕК немесе 14 544 теңге
Екінші балаға бір жасқа толық толғанға дейін оның күтіміне байланысты төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы	Соңғы 2 жыл ішіндегі жалпы табысты 24 айға бөліп, мемлекет бекіткен 0,4 коэффициентіне көбейтіп, одан шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасын алып тастайсыз.	6,81 АЕК немесе 17 195 теңге
Үшінші балаға бір жасқа толық толғанға дейін оның күтіміне байланысты төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы	Соңғы 2 жыл ішіндегі жалпы табысты 24 айға бөліп, мемлекет бекіткен 0,4 коэффициентіне көбейтіп, одан шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасын алып тастайсыз.	7,85 АЕК немесе 19 821 теңге
Төрт және одан көп балаға бір жасқа толық толғанға дейін оның күтіміне байланысты төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы	Соңғы 2 жыл ішіндегі жалпы табысты 24 айға бөліп, мемлекет бекіткен 0,4 коэффициентіне көбейтіп, одан шыққан сомадан 10% зейнетақы жарнасын алып тастайсыз.	8,9 АЕК немесе 22 473 теңге

Ал "Алтын алқа", "Күміс алқа" алқаларымен наградталған немесе бұрын "Батыр ана" атағын алған, I және II дәрежелі "Ана даңқы" ордендерімен марапатталған көп балалы аналарға кіріске тәуелсіз төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақының мөлшері 6,4 АЕК немесе 16 160 теңгені құраған. 2019 жылдың қаңтар айындағы деректерге сәйкес бірге тұратын 4 және одан көп кәмелетке толмаған балалары бар отбасыларға 4,16 АЕК немесе 10 504 теңге төленетін болған. 2018 жылдың 1 қаңтарына дейін өтініш беріп үлгерген 271 мың отбасы осындай жәрдемақы алып отырған.

2018 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстанда үш түрлі арнайы мемлекеттік жәрдемақының орнына атаулы әлеуметтік көмек (АӘК) төленеді. Бұрын әр мүшесінің табысы күнкөріс минимумының 40 пайызынан төмен болатын отбасылар 18 жасқа толмаған балаларға жәрдемақы; аз қамтылған отбасыларға арналған жәрдемақы; аз қамтылған үй шаруасындағы әйелдерге берілетін әлеуметтік көмек алуға құқылы болды. Енді жәрдемақының бұл үш түрі атаулы әлеуметтік көмекке (АӘК) біріктірілген [5].

Сонымен қатар, мемлекет тарапынан көпбалалы және тұрмысы төмен отбасылардан шыққан балаларға балабақшаға орналасуға, мектептен материалдық көмек алуға және қоғамдық көліктерде тегін жүру сияқты қолдаулар көрсетіледі.

2-ші кезең – инцидент. Яғни, түрткі болған оқиға. Наразылықтың тұтануына 2019-шы жылдың ақпан айының 4-і Астана қаласында бір отбасынан бірдей бес қыздың өртенуі себеп болды. Қыздардың анасы түнгі кезекшілікте болса, әкесі де жұмысының шақыртуымен қызмет орнына кеткен. Үйде балалардан басқа ешкім қалмаған. Қыздар улы газдан тұншығып қалған. Өрт басталған кезде олардың оянуға да мүмкіндігі болмаған.

3-ші кезең. Бұл оқиға қоғамның арасында үлкен резонанс тудырды. Көпбалалы аналар өздерінің *наразылықтарын ашық білдірді*. 6-шы ақпан күні Астана қаласының 60-қа жуық көп балалы аналары көшеге шығып, әкіммен кездесуді талап етті. Олар биліктен көп балалы отбасыларға арналған тұрғын үй мәселесін шешуді, жәрдемақылардың мөлшерін көбейтуді, несиелерді кешіруді, ата-аналарға түнгі ауысымда жұмыс жасамауға мүмкіндік беруді және тағы да басқа бірқатар арыз-тілектер айтылды.

4-ші кезең – конфликтіні реттеу. Мемлекет тарапынан бірден жауап болды. Жиналған көпбалалы аналардың барлығының мәселесі тыңдалынды. Аналардың мәселелерін шешуде шара қолданатындықтарын айтып, наразылықты конструктивті шешуге шақырды. Реттеу бойынша жүргізілген шараларға төменде толық тоқталамыз.

МЕМЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ЖАСАЛЫНҒАН ӘРЕКЕТТЕР:

1. Президент Н.Ә. Назарбаев 6-шы ақпан күні көпбалалы отбасыларға қолдау шараларын күшейту жөнінде жұмыс тобын құруды тапсырды. Үкімет жанынан құрылған жұмыс тобына премьер-министрдің орынбасары Ерболат Досаев басшылық етті. Оның құрамына "Нұр Отан" партиясы, әлеуметтік-экономикалық блок, инфрақұрылымдық даму, ішкі істер министрліктері және жергілікті атқарушы органдардың өкілдері кірді.

2. 13-22 ақпан аралығында "ашық есік" апталығын жүргізу тапсырылды. Әр тұрғын мен көп балалы ана өзін алаңдатқан мәселемен аудан әкімдіктеріне бара алды. Апталық жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар, қоғамдық денсаулық сақтау, білім және басқа да мемлекеттік органдардың қатысуымен өтті. Көпбалалы аналардың арыз-тілектерін тыңдау бұдан кейін де жүйелі жүргізіліп отырылды.

3. Мұқтаж отбасыларды қолдауда атаулы әлеуметтік көмекті тағайындау қайта қарастырылды. 2019 жылдың сәуір айында президент Қасым-Жомарт Кемелұлы көмек көрсету тетіктерін жетілдіретін заңға қол қойды. Құжат атаулы әлеуметтік көмек көрсету критерийін ең төменгі күнкөріс деңгейінің 70 процентіне дейін ұлғайтуды көздеді. Ал 2018 жылы ең төменгі күнкөріс деңгейі Қазақстанда 40 пайызға тең келген. Нәтижесінде жәрдемақы алушылар саны 571,6 мың адамнан 830 мың адамға дейін өседі. Бұл ретте, егер АӘК-тің орташа мөлшері бұрын отбасының әрбір мүшесіне 4 834 теңгені құраған болса, осы жоба бойынша 20 789 теңгеден төленетін болған.

4. 2019 жылдың маусымында Президент Үкіметке және Ұлттық Банкке көпбалалы отбасылардың, мүгедек балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардың, жетім балаларды және АӘК алушылардың басқа да санаттарының қамтамасыз етілмеген тұтынушылық несиелері бойынша борыштарды есептен шығаруды ұйғаратын жарлыққа қол қойды[6].

5. 2020 жылдың 1-ші қаңтарынан бастап мемлекеттен жәрдемақы алудың жаңа жобасы енгізілді. Ол бойынша кәметке толмаған 4 және одан да көп баласы бар отбасылар жанұядағы бала санына қарай жәрдемақы алады. Атап айтсақ, 4 балаға – 42 496 теңге; 5 балаға – 55 560 теңге; 6 балаға – 66 672 теңге; 7 балаға – 77 951 теңге; 8 балаға – 88 896 теңге; 9 балаға – 100 008 теңге, 10 балаға – 111 120 теңге және одан кейінгі әр балаға 4 АЕК-ті (11 112 теңге) құрайды. Бұдан бөлек, егер көпбалалы отбасы табысына қарай тұрмысы төмен отбасы санатына жатса, онда бұл жанұяға атаулы әлеуметтік көмек пен балаларға кепілді әлеуметтік пакет те тағайындалатын болып шешілді.

6. Тұрғын үй алу мәселесі бойынша қолға алынған шаралар: Әкімдік кезегінде тұрған адамның табысы отбасының бір мүшесіне 2 күнкөріс деңгейіне, яғни 59 400 теңгеге дейін болса, оған "Бақытты отбасы" бағдарламасының 2 проценттік несиелері ұсынылды. Осы топқа көпбалалы, толық емес және мүгедек балаларды асырап отырған жанұялар кірді. Ал кезекте тұрған отбасының бір мүшесі 3,1 күнкөріс деңгейінен, яғни 92 000 теңгеден жоғары табыс тапса, ондай адам әкімдіктердің "5-20-25" бағдарламасына, сондай-ақ, "7-20-25", "Баспана-хит", "Орда", "Свой дом" және тағы басқа тұрғын үй бағдарламаларына қатыса алды. Осының бәрін 2025 жылға дейінгі жаңа "Нұрлы жер" мемлекеттік бағдармасы аясында жүзеге асырылу көзделінген. Тұрғын үй алу мәселесіне қатысты көпбалалы аналар бірнеше наразылық акцияларын ұйымдастырған. Алайда, мемлекет тарапынан жұмыстар жасалынып жатқаны туралы түсіндіру жұмыстары жүргізілгенімен аяқталған.

7. «Еңбек» жобасының аясында көпбалалы аналар бизнес бастау үшін мемлекеттен 505 000 теңге қайтарымсыз грант ала алады. Олар арнайы оқыту курстарынан өтіп, жаңа кәсіпті меңгереді. Бұл шара «Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасының негізінде жүзеге асырылуда.

8. Әлеуметті ақпараттық-насихаттау шараларының бірі ретінде 31 телеарнадан көрсетілген «Анашым, біз үйдеміз» атты жобасының арқасында көпбалалы отбасылардың үйіне жөндеу жұмыстары жүргізілгенін айта аламыз. Бұл жоба бойынша 1-ші маусымда 24 отбасыға жөндеу жұмысы жасалынып берілген. Және де бұл халық арасындағы мейірімділіктің, түсіністіктің артуына себеп болады деп күтілді.

Жоғарыда аталған шаралар мемлекеттің тарапынан қабылданған негізгі шаралар деп қарастыра аламыз. Алайда, бұл осымен ғана шектеліп қалды деген сөз емес. Мақсатымыз негізгілерін айқындау болды. Бұл шараларды атқаруда мемлекеттік органдардың барлық деңгейлерінде бірдей қатысу болды. Және барлық шешімдер бірден, жүйелі түрде қабылдана салған жоқ. Халықтың сұранысына қарай жобаның жүзеге асуының әр деңгейінде өзгертулер мен толықтырулар жасалынып отырылды. Дегенмен де, салыстырмалы түрде осыған дейінгі жылдарда осындай дәрежеде бұл мәселе қарастырылмаған болатын. Оны зерттеуіміздің басында 2019 жылы «Sputnik» жаңалық агентігінде жарияланған материалдар санының жоғары болуы да көрсетіп отыр. Саяси тұрғыдан 2019 жыл Қазақстан үшін өзгерістер жылы болды: ол көпшілігі елдің одан әрі дамуын алдын ала анықтаған маңызды оқиғаларға толы болды [6].

Қорытынды.

Зерттеуімізді қорытындылайтын болсақ, қақтығыстық жағдайлар мемлекеттік шешімдерге әсер ете алатынын көреміз. Мемлекет тарапынан қабылданған шаралар кешені осыған дәлел. Осыдан мынадай тұжырымдамаларға келдік:

- бұл конфликт ақпараттық функцияны атқарды. Көпбалалы отбасыларға көрсетілетін жәрдемақы мөлшері төмен екендігін. Және оны алуда көптеген кедергілер барын көрсетті;
- қақтығыстың – қоғамды ыдыратушы, жағымсыз функциясымен қатар, мәселені шешудегі жаңа жолды көруге мүмкіндік беретін позитивті рөлді атқаратыны тағы бір мәрте айқындалды деп айта аламыз;
- атқарылған шаралардан кейін билік пен халық арасында сенімге негізделген қарым-қатынас құрылды. Осы мәселеге қатысты наразы топтың көңіл-күйі жақсарды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Sputnik» Қазақстан желілік жаңалық агенттігі
2. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұрғын үй қатынастары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы 2019 жылғы 6 мамырдағы № 251-VI Қазақстан Республикасының Заңы
3. Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Нұр Отан» партиясының кезекті XVIII съезінде сөйлеген сөзі
https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nursultana-nazarbaeva-na-xviii-ocherednom-sezde-partii-nur-otana?q=%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%82
4. Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 28 маусымдағы N 63 Заңы

5. Көпбалалы аналарға берілетін жәрдемақылар: кімге және қанша беріледі? *Tengri News*. 13.11.2019 ж.

https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kopbalalyi-analarga-berletn-jardemakyilar-kmge-jane-kansha-383943/

6. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БҰҰ БАЛАЛАР ҚОРЫНЫҢ (ЮНИСЕФ) 2019 ЖЫЛҒЫ ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБИ

References:

1. «Sputnik» *Qazaqstan zhelilik zhanalyq agenttigi*

2. *Qazaqstan Respublikasynyn keibir zannamalyq aktilerine turgyn uy qatynastary maseleleri boiynsha ozgerister men tolyqtyrular engizu turaly 2019 zhylgy 6 мамыrdagy № 251-VI Qazaqstan Respublikasynyn Zany*

3. *Memleket basshysy Nursultan Nazarbaevtyн «Nur Otan» partiyasynyn kezekti XVIII sezinde soilegen sözi* https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nursultana-nazarbaeva-na-xviii-ocherednom-sezde-partii-hup-otan?q=%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%82

4. *Balaly otbasylyarga beriletin memlekettik zhardemaqylar turaly Qazaqstan Respublikasynyn 2005 zhylgy 28 mausymdagy N 63 Zany*

5. *Kopbalaly analarға beriletin zhardemaqylar: kimge zhane qansha beriledi? Tengri News*. 13.11.2019 ж. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kopbalalyi-analarga-berletn-jardemakyilar-kmge-jane-kansha-383943/

6. QAZAQSTANDAGY BUU BALALAR QORYNYN (YUNISEF) 2019 ZHYLGY ZHYLDYQ ESEBI

FTAMP 04.41.21

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-8940.09>

Мырзабаев С. Е.^{1*}, Садырова М.С.¹

¹*эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: sabit.sabit_90@mail.ru; e-mail: m.sadirova58@gmail.com*

**ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ СУИЦИДАЛДЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҒЫНЫҢ
ПСИХОӘЛЕУМЕТТІК ФАКТОРЛАРЫ:
ШЕТЕЛДІК ЗЕРТТЕУЛЕРГЕ ШОЛУ**

Аңдатпа

Бұл мақала жасөспірімдер арасындағы суицидтік мінез-құлықтың психоәлеуметтік факторларын іздеуге бағытталған зерттеулерге шолу жасауға бағытталған. 14-24 жас аралығындағы жасөспірімдер мен жастардың өзіне-өзі қол жұмсау мінез-құлқымен айналысқан еуропалық авторлардың әлеуметтік зерттеулері қарастырылады. Бұл зерттеулерді зерттей отырып, мақалада өз-өзіне қол жұмсау және өз-өзіне қол жұмсау мінез-құлқының психоәлеуметтік факторлары көрсетілген.

Мақалада жасөспірімдердің суицидке бағытталғандығы көптеген зерттеуді талап ететін күрделі құбылыс ретінде қарастырылады. Авторлар жасөспірімдер арасындағы өзіне-өзі қол жұмсау тақырыбы бойынша Еуропалық социологиялық зерттеулерді талдай отырып, өзіне-өзі қол жұмсау және өзіне-өзі қол жұмсау қауімімен тікелей байланысты маңызды әсер ететін психоәлеуметтік факторларды анықтайды. Сондай-ақ, суицидтік мінез-құлықтың қауіп факторларына назар аударылады.

Шетелдік зерттеулерге шолу көрсеткендей, жасөспірімдер арасындағы суицидтік мінез-құлықтың психоәлеуметтік факторлары бойынша мол әдебиетке қарамастан, біздің ойымызша, жасөспірімдер арасындағы суицидтік әрекет үрдістерінің өзгеруіне байланысты психоәлеуметтік факторларды зерттейтін зерттеулер жоқ.

Осы мақаланың мақсаты – 1984 жылмен салыстырғанда 2017 жылы Еуропаның орта мектептерінде 14-18 жастағы жасөспірімдердің ірі жалпыұлттық сауалнамаларында тіркелген өзін-өзі